

Rytų kaimynystės atspindžiai

Informacinė svarbiausių Rytinės kaimynystės
įvykių apžvalga

Nr. 7 (12) // 2010 05 12-05 25

Rytų Europos studijų centras

Ar „Nabucco“ dujotiekio projektas pasmerktas nesėkmei?

Šių metų gegužės 5 d. Europos reformų centro (angl. *Centre of European Reform*; CER) išleistoje atmintinėje politikams *Should the Nabucco pipeline Project be shelved?* („Ar Nabucco dujotiekio projektas turėtų būti padėtas į stalčių?“) CER ekspertė Katinka Barysch nagrinėja „Nabucco“ dujotiekio projekto poreikį bei šio projekto įgyvendinimo galimybes. Su atmintine galite susipažinti adresu http://www.cer.org.uk/pdf/pb_Nabucco_5may10.pdf.

Priminsime, kad planuojamas 3300 km ilgio „Nabucco“ dujotiekis (prasidedantis ties rytinėmis Turkijos sienomis ir einantis Bulgarijos, Rumunijos, Vengrijos ir Austrijos teritorijomis) ES yra vertinamas kaip svarbiausias ES energetinį saugumą užtikrinantis projektas. Jei „Nabucco“ dujotiekio projektas būtų sėkmingai įgyvendintas, ES galėtų tikėtis žymiai sumažinti energetinę priklausomybę nuo Rusijos: „Nabucco“ dujotiekiu iš Kaspijos jūros ir Artimųjų Rytų regionų planuojama kasmet perpumpuoti 31 mlrd. kubinių metrų gamtinių dujų į Europos valstybes. Beveik dešimtmečiui įstrigęs „Nabucco“ projekto įgyvendinimas iš mirties taško pajudėjo tik 2009-2010 m., Europos Komisijai iš savo biudžeto paskyrus 200 mln. eurų ir ES šalių vyriausybėms, kurių teritorijomis eis dujotiekis, ratifikavus tarpvyriausybinių susitarimą dėl gamtinių dujų apimčių reguliavimo. „Nabucco“ projektą įgyvendinantis konsorciumas (šių metų balandį paskelbęs 3,5 mlrd. eurų vertės konkursą dujotiekio įgyvendinimo darbams) planuoja, kad dujotiekio statyba galėtų būti užbaigta iki 2014 metų.

Daugelis ekspertų ir analitikų kritiškai vertina „Nabucco“ dujotiekio perspektyvas dėl pastaruoju metu kritusios gamtinių dujų pasiūlos ir paklausos, tačiau K. Barysch nuomone, projekto kol kas nevertėtų išbraukti iš ES prioritetinių energetinių projektų darbotvarkės. „Nabucco“ dujotiekio kritikų nuomone, net jei ir bus užtikrintas pilnas dujotiekio statybų darbų finansavimas (8 mlrd. eurų), kol kas neaišku iš kur tiksliai galėtų būti tiekiamos gamtinės dujos. Gamtinių dujų eksporto iš Turkmėnistano ir Irako perspektyvos kol kas miglotos. Vienintelis šiuo metu paruoštas naudoti „Nabucco“ dujotiekiui gamtinių dujų telkinys yra Azerbaidžane, bet norint šį telkinį eksploatuoti pirmiausiai reikalinga dvišalė Turkijos ir Azerbaidžano sutartis dėl gamtinių dujų tranzito. Politiniai nesutarimai tarp Azerbaidžano ir Turkijos dėl gamtinių dujų kainų bei Azerbaidžano nepasitenkinimą sukėlęs 2009 m. Turkijos suartėjimas su Armėnija gali tapti rimtomis kliūtimis „Nabucco“ įgyvendinimui.

Kita valstybė galinti tapti gamtinių dujų eksporto šaltiniu – Turkmėnistanas – jau yra sudaręs gamtinių dujų tiekimo sutartis su Rusija ir Kinija. Norėdama eksportuoti dar daugiau dujų ši valstybė turėtų stipriai padidinti gavybos apimtis. Tačiau Turkmėnistanas nėra linkęs leisti užsienio kompanijoms eksploatuoti sausumoje esančių dujų telkinių ir tikisi tiesiog parduoti gamtines dujas prie savo pasienio, visus infrastruktūrinius darbus (užtikrinančius, kad gamtinės dujos pasieks galutinę rinką) paliekant patiems pirkėjams. Todėl siekiant efektyviai derėtis su

Turkmėnistanu dėl gamtinių dujų tiekimo ES reikėtų konsoliduoti savo pozicijas, o ne perleisti derybų procesą privačioms kompanijoms, kurioms derėtis su turkmėnais būtų sunku.

Dar vienas galimas gamtinių dujų šaltinis – Irakas. Bet norint importuoti dujas iš šios valstybės visų pirma reikia, kad ji išspręstų vidines problemas dėl pelno paskirstymo tarp centrinės valdžios bei regionų, ir priimtų prekybai gamtinėmis dujomis reikalingus įstatymus. Kai kurie Turkijos politikai kaip galimą dujų tiekėją įvardina ir Iraną, tačiau kol ši valstybė vykdo branduolinę programą, tikėtis stambių Vakarų valstybių investicijų į ją būtų sunku, be to, ir pats Iranas, atrodo, nėra linkęs eksportuoti savo gamtinių dujų dideliais kiekiais.

Galiausiai, „Nabucco“ projektui rimtą konkurenciją sudaro analogiškas Rusijos „South Stream“ dujotiekio projektas. K. Barysch nuomone, ES neturėtų pervertinti „South Stream“ dujotiekio grėsmės, įgyvendinant „Nabucco“ projektą Rusijos gamtinių dujų kompanijai „Gazprom“ turėtų būti sudarytos galimybės dalyvauti „Nabucco“ statyboje ir eksploatacijoje.

Nors „Nabucco“ projektas yra vienas iš ES energetinės politikos prioritetų, ES kol kas vengia įvardinti „Nabucco“ kaip itin svarbų viešosios (ne tik privačių kompanijų vykdomos) politikos tikslą. K. Barysch nuomone „Nabucco“ turėtų tapti svarbiu ne tik privačių kompanijų, tačiau visos ES intereso pirmiausiai dėl ES energetinio solidarumo siekių. Naujosios ES narėms Vidurio ir Rytų Europos valstybėms „Nabucco“ dujotiekis būtų svari alternatyva rusiškoms gamtinėms dujomis. Įgyvendinus „Nabucco“ projektą su Rusija derėtis lengviau būtų ir ES senbuvėms. „Nabucco“ dujotiekis taip pat galėtų pašalinti vidinę trintį tarp ES valstybių narių, kylančią dėl skirtingų energetinio saugumo sampratų.

Autorė pažymi, kad „Nabucco“ įgyvendinimas labai svarbus ir Europos kaimynystės politikos kontekste. ES pastaruosius kelerius metus stengiasi užmegzti glaudesnius santykius su Pietų Kaukazo, Juodosios jūros ir Centrinės Azijos regionais. Glaudesnis energetinis bendradarbiavimas su šiais regionais galėtų paskatinti vakarietiškas investicijas, prekybos su ES narėmis plėtrą bei šių regionų demokratizacijos procesus ir susilpnintų Rusijos įtaką juose.

K. Barysch nuomone, dar viena priežastis, galinti aktualizuoti „Nabucco“ projekto įgyvendinimą – Turkijos integracijos į ES procesas. Pasak K. Barysch, ES derybos su Turkija pastaruoju metu stringa, o galima Turkijos narystė ES susilaukia vis daugiau pasipriešinimo tiek ES valstybių visuomenėse, tiek Turkijos viduje. Energetikos sektorius, kuriame ES ir Turkijos interesai sutampa, galėtų tapti sritimi, kur ES ir Turkija galėtų plėtoti glaudesnę bendradarbiavimą, nepriklausomai nuo Turkijos stojimo į ES procesų.

Kol nėra aišku, kurios dujų eksportuojamos dujomis bus užpildytas projektuojamas „Nabucco“ dujotiekis ir kaip šis projektas bus finansuojamas, ES siūloma visą dėmesį sutelkti į mažesnės apimties energetinius projektus – kitus pietinio ES energetinio koridoriaus elementus. Šiuo metu ES prieinamos šios alternatyvos „Nabucco“ projektui:

- *ITGI (angl. The Interconnector Greece – Italy) projektas.* Tai labiausiai išplėtotas gamtinių dujų jungtis turinčios sujungti Turkijos, Graikijos ir Italijos dujotiekis projektas. 2007 m. šio projekto rėmuose buvo nutiesta dujotiekio atkarpa tarp Turkijos ir Graikijos (šia atkarpa transportuojamos dujos iš Šach Deniz I dujų telkinio į Graikiją). Minėtą atkarpą planuojama pratęsti Adrijos jūros dugnu nuo Graikijos iki Italijos. Projekto įgyvendinimas kainuotų 1-1,5 mlrd. JAV dolerių. Šiuo projektu būtų išplėstos ES gamtinių dujų importo iš Turkijos galimybės, tačiau, lyginant su „Nabucco“, importuojamų gamtinių dujų apimtys būtų kelis kartus mažesnės (12 mlrd. kubinių metrų dujų). Šiuo projekto įgyvendinimu labiausiai suinteresuotos Graikijos ir Italijos gamtinių dujų kompanijos („Depa“ ir „Edison“).

- *Transadrijos dujotiekio (angl. The Trans-Adriatic pipeline; TAP) projektas.* Tai kita projektuojama dujotiekio jungtis tarp Turkijos, Graikijos ir Italijos, einanti Albanijos teritorija ir Adrijos jūros dugnu. Minėto dujotiekio pajėgumas siektų 20 mlrd. kubinių metrų gamtinių dujų per metus, TAP anksčiausiai galėtų pradėti veikti nuo 2012 metų. Ši jungtis buvo suprojektuota Irano gamtinių dujų eksportui į Vakarų (2007 m. Šveicarijos energetikos kompanija EGL pasirašė gamtinių dujų tiekimo sutartį su Teheranu). Dėl tarptautinių sankcijų artimiausiu laikotarpiu Iranas nebus pajėgus vykdyti šio kontrakto nuostatų, todėl Norvegijos „Statoil“ kompanija pasiūlė Azerbaidžano valstybinei naftos kompanijai SOCAR transportuoti gamtines dujas iš Azerbaidžane esančio Šach Deniz II dujų telkinio. Tačiau TAP projekto ateitis kol kas neaiški, nes Šach Deniz II dujų telkinio įsisavinimas šiuo metu yra sustabdytas.

● „White Stream“ projektas. Trečioji alternatyva „Nabucco“ dujotiekiui – ambicingas „White Stream“ dujotiekio projektas, kuriuo Azerbaidžano gamtinės dujos būtų transportuojamos iš Gruzijos per Juodąją jūrą į Rumuniją arba Ukrainą. „White Stream“ dujotiekio pajėgumas būtų analogiškas „Nabucco“ dujotiekiui (30 mlrd. kubinių metrų gamtinių dujų per metus). Pagrindinės „White Stream“ projekto įgyvendinimo kliūtys panašios į „Nabucco“ iššūkius: neaišku kas ir kokiu būdu galėtų užtikrinti šio projekto finansavimą ir kaip būtų užtikrinta pastovi gamtinių dujų paklausa ir pasiūla.

● *Suspaustos gamtinės dujos (CNG) ir suskystintos gamtinės dujos (LNG)*. 2009 m. pabaigoje – 2010 m. pradžioje Azerbaidžanas su Bulgarija ir Rumunija pasirašė memorandumą dėl CNG transportavimo Juodąja jūra. CNG būtų gabenamos laivais konteineriuose. CNG vertinama kaip alternatyva santykinai didelėms investicijoms į LNG infrastruktūros (terminalų) plėtrą bei dujotiekiais tiekiamų dujų pasiūlos ir paklausos svyravimams. Kita vertus, kol CNG technologijos nėra pakankamai išvystytos, CNG nesudaro realios konkurencijos kitiems gamtinių dujų tiekimo būdams.

Europos Komisija šiuo metu laikosi neutralios pozicijos „Nabucco“ projekto alternatyvų atžvilgiu ir vadovaujasi nuomone, kad sprendimas dėl jų pirmiausiai turėtų būti komerciškai naudingas. ES pareigūnų teigimu, ES parama „Nabucco“ labiau tikėtina, nei parama alternatyviems projektams, nes „Nabucco“ dujotiekio projektas yra vienintelis, kuriam teisiškai užtikrintas gamtinių dujų tranzitas per Turkijos teritoriją. CER ekspertės K. Barysch nuomone, nepaisant visų trūkumų, „Nabucco“ yra ES tiek politiškai, tiek komerciškai reikalingas projektas. Prognozuojama, kad ES paklausa dujoms, nors ir ne itin dideliu greičiu, turėtų augti, o pasiūla, nepaisant daugelio problemų, – susireguliuoti. ES turėtų paremti projektą ne tik finansiškai, bet ir politiškai, vieningai derėdamasi su suinteresuotomis trečiosiomis šalimis. „Nabucco“ turėtų tapti esminiu vieningos ES energetinės politikos elementu, didinančiu ES energetinį saugumą ir gerinančiu dvišalius santykius su rytiniais kaimynais.

● *Parengta remiantis: CER.org.uk*
(Nuotrauka iš CER.org.uk)

Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas lankėsi Turkijoje

Gegužės 11-13 dienomis Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas lankėsi Ankaroje (Turkija), kur susitiko su Turkijos ministru pirmininku Recep Tayyip Erdoganu. Rusijos ir Turkijos vadovai pasirašė susitarimų paketą ekonomikos ir energetikos srityse. Plėsdama dvišalį bendradarbiavimą su Rusija, Turkija tikisi kelis kartus padidinti prekybos su Rusija apimtis bei padidinti Rusijos turistų srautus (vienas iš pasirašytų susitarimų – dvišalis susitarimas dėl bevizio režimo). Rusijos ir Turkijos vadovai taip pat pasirašė sutartį, pagal kurią Rusijos atominės energetikos pramonės statybų kompanija „Atomstrojeksport“ Turkijoje statys naują atominę elektrinę. Prognozuojama, kad naujos turkiškos atominės elektrinės projekto įgyvendinimo kaštai sieks apie 20 mlrd. JAV dolerių, nors pastarasis susitarimas susilaukė Turkijos visuomenės protestų.

Didžiausias dėmesys, Rusijos prezidento ir Turkijos ministro pirmininko susitikime buvo skirtas naftos ir gamtinių dujų transportavimui iš Kaspijos jūros regiono į Europos šalis. Rusijai būtina Turkijos parama įgyvendinant „South Stream“ dujotiekio projektą, kuriuo numatoma tiekti dujas Juodosios jūros dugnu, apeinant Ukrainos teritoriją. Mainais Turkija norėtų gauti 10% nuolaidą rusiškoms gamtinėms dujoms ir padidinti gamtinių dujų importo apimtis nuo 19 mlrd. kubinių

metrų dujų 2009 metais iki 28 mlrd. kubinių metrų 2010 metais. Rusija taip pat pasiūlė Turkijai pagalbą tiesiant naftotiekį „Samsunas-Džeichanas“, sujungiantį Turkijos Juodosios jūros ir Viduržemio jūros pakrantes. Pastarojo projekto tikslas yra organizuoti žaliavinės naftos transportavimą iš Rusijos į Kazachstaną, apeinant Bosforo ir Dardanelų sąsiaurius.

Turkija jau leido ES tiesti jos teritorijoje dujotiekį „Nabucco“, kuris laikomas alternatyva Rusijos „South Stream“, tačiau taip pat sutiko, kad Rusija atliktų reikiamus tyrimus Turkijos teritoriniuose vandenyse Juodojoje jūroje. Turkijos valdžia laikosi nuostatos, kad šie dujų transportavimo projektai („South Stream“ ir „Nabucco“) gali papildyti vienas kitą. Rusija nėra išreiškusi prieštaravimų Turkijos dalyvavimui abiejuose projektuose. Kita vertus, pastarojo metu Rusijos ir Ukrainos suartėjimas suteikia Rusijai savitą pranašumą dvišalėse derybose su Turkija – nepavykus susitarti, Rusija galėtų tiesti „South Stream“ dujotiekį per Ukrainos teritorinius vandenis. Kita vertus, Rusija jau dabar pripažįsta, kad sprendimas dėl „South Stream“ maršruto (ar dujotiekis eis per Turkijos teritorinius vandenis, ar per Ukrainos) pirmiausiai bus politinis. Ekspertų teigimu, Ankara vis dėlto leis statyti dujotiekį savo teritoriniuose vandenyse, kadangi „South Stream“ projektas padidintų Turkijos vaidmenį regione.

● Parengta remiantis: *Lenta.ru, Kommersant.ru, Inosmi.ru.*
(Nuotrauka iš *Inosmi.ru*)

Rusijos prezidento Dmitrijaus Medvedevas su pirmu oficialiu vizitu lankėsi Kijeve

Šių metų gegužės 17-18 dienomis įvyko pirmasis oficialus Rusijos prezidento Dmitrijaus Medvedevo vizitas į Kijevo, kur D. Medvedevas susitiko su Ukrainos prezidentu Viktoru Janukovičiumi. Valstybių vadovai sutarė dėl dvišalio bendradarbiavimo plėtros tarp Rusijos Federacijos Juodosios jūros laivyno bei Ukrainos ginkluotųjų pajėgų karinių jūros pajėgų, o taip pat bendradarbiavimo Juodosios jūros regiono saugumo, ekonomikos ir aplinkosaugos klausimais. Rusija pareiškė remianti Ukrainos prezidento iniciatyvą sukurti naują Europos kolektyvinio pasipriešinimo globalinėms grėsmėms ir saugumo problemoms sistemą, tuo tarpu Ukraina parėmė Rusijos prezidento iniciatyvą peržiūrėti dabartinę Europos saugumo sistemą. Rusija pažadėjo remti Ukrainos siekį pirmininkauti ESBO 2013 metais, abi šalys akcentavo bevizio režimo visoje Europoje svarbą.

Rusijos prezidento D. Medvedevo viešnagės Kijeve metu Rusijos ir Ukrainos prezidentai pasirašė bendrą deklaraciją dėl Padnestrės konflikto sureguliuavimo, kurioje pabrėžė, jog Tiraspolis ir Kišiniovas turi vesti derybas lygiomis teisėmis, išlaikant Moldovos teritorinį vientisumą ir neutralumą bei garantuojant ypatingą Padnestrės statusą. Siekiant išspręsti Padnestrės statuso klausimą turėtų būti atnaujintas derybų formatas „5+2“ (besiderančios šalys: Moldova, Padnestrė; derybų tarpininkės: Rusija, Ukraina, ESBO ir stebėtojai – ES ir JAV). Ekspertų teigimu, bendra Ukrainos ir Rusijos pozicija gali suskaldyti Moldovos visuomenę, kurioje dabar jaučiama aiški trintis tarp provakarietiškos ir prorusiškos visuomenės dalies. Be to, Rusijos pozicija dėl ypatingo Padnestrės statuso kelia tam tikrų nuogąstavimų, kad taip Rusija laipsniškai ruošiasi Padnestrės nepriklausomybės pripažinimui. Rusijos ir Ukrainos prezidentų deklaracija Padnestrės klausimu iš karto buvo neigiamai įvertinta Ukrainos opozicijos atstovų. Julijos Timošenkos bloko atstovas ir Ukrainos parlamento Užsienio reikalų komiteto pirmininkas Olegas Bilorusas komentuodamas minėtą deklaraciją įspėjo dėl galimo slapto Ukrainos ir Rusijos prezidentų susitarimo, pagal kurį Padnestrė gali būti prisijungta prie Ukrainos, mainais į Moldovos grįžimą Rusijos įtakos sferon. Šį O. Biloruso pareiškimą Ukrainos prezidento administracija įvardino kaip provokaciją. Rusijos ir Ukrainos prezidentų deklaraciją skeptiškai įvertino ir Moldovos ministras pirmininkas Vladimiras Filatas, teigdamas, kad ši deklaracija negali turėti jokių realių teisinių ar politinių padarinių.

Ekspertų nuomone, RPP laukia „atnaujinimas“ 2011 metais, kai ES pirmininkaus Vengrija ir Lenkija. Atnaujintos RPP programinės nuostatos „stabilizacijos“ sąvoką būtina pakeisti „europeizacijos“ terminu, siekiant parodyti ES rytinėms kaimynėms, kad vykdant būtinas reformas rytinių kaimynių vyriausybėms gali tekti priimti ir destabilizuojančius sprendimus. Kita vertus, pripažįstama, kad RPP būdingas tam tikras „užburto rato“ efektas. ES sunku pažadėti rytinėms kaimynėms kokias nors garantijas dėl glaudesnių dvišalių santykių plėtros kol rytinės kaimynės nevykdo reformų įsipareigojimų, o pastarosios nėra linkusios vykdyti dažnai nepopuliarių reformų nesant konkrečių ES garantijų.

■ *Parengta remiantis: RFE/RL*
(Nuotrauka iš RFE/RL)